

XII МІЖНАРОДНЫ КАНГРЭС СЛАВІСТАЎ (КРАКАЎ, 27.VII–2.IX.1998)

Міжнародныя кангрэсы славістаў праходзяць праз пяць гадоў, абавязкова ў славянскай краіне, па чарзе. Яны збіраюць даследчыкаў і выкладчыкаў славянскіх моў і літаратур з усяго свету і з'яўляюцца самымі прадстаўнічымі форумамі славістаў. У кракаўскім кангрэсе, акрамя дэлегатаў ад ўсіх славянскіх краін, ўдзельнічалі спецыялісты з 28 неславянскіх дзяржаў. Друкаваная праграма кангрэсу налічвае 1017 дакладаў і выступленняў¹; іх рэзюме змешчаны ў двух тамах, выданых напярэдадні². Згодна з правіламі славістычных кангрэсаў, усе даклады павінны быць загадзя прадстаўлены не толькі ў рэзюме, але і ў больш разгорнутым выглядзе (асобнае выданне ці артыкул у навуковым часопісу або зборніку). Беларускія славісты звычайна друкуюць свае даклады ў асобных брашурах³, расійскія і польскія – у "кангрэсаўскіх" галіновых зборніках, украінскія – у спецыяльных выпусках часопісаў. Колькасныя суадносіны дзвюх галін славістыкі і дакладаў па іх ад Беларусі і некаторых іншых краін можна бачыць па наступнай табліцы:

Навукі	Колькасць дакладаў						
	Беларусь	Польша	Расія	Украіна	Германія	Чэхія	Славакія
Галіна славістыкі							
Мовазнаўства	14	57	49	24	39	31	20
Літаратуразнаўства, фалькларыстыка, культуралогія	17	53	60	40	30	20	20

Для міжнародных славістычных кангрэсаў характэрна амаль неабмежаваная шырыня праблематыкі. Сёлета мавазнаўчыя тэмы групаваліся вакол шасці буйных праблем (якія далі назвы адпаведным секцыям): 1) Этнагенез славян. Палеаславістыка; 2) Моўныя кантакты; 3) Канфрантацыйныя даследаванні і тыпалогія моў; 4) Арэальныя даследаванні славянскіх моў. Сучасны стан славянскіх дыялектаў. Анаматэка; 5) Моўныя змены (кантралюемае і некантралюемае развіццё); 6) Роля славянскага моўнага матэрыялу для тэорыі мовы. У гэтую секцыю былі ўключаны даклады, якія найбольш удала асвятлялі і агульнатэарэтычная, і метадалагічныя пытанні мавазнаўства, а таксама яго найноўшыя напрамкі: генератыўную граматыку, кагнітыўную лінгвістыку, лінгвістыку тэкста або сувязі лінгвістыкі з такімі інтэрдысцыплінарнымі даследаваннямі, як тэорыя інфармацыі, тэорыя камунікацыі, псіхалогія і сацыялогія мовы і г.д. Ціто да "кантралюемых і некантралюемых моўных змен" (праблематыка пятай секцыі), дык фактычна ўсе даклады гэтай секцыі тычыліся "кантралюемых" моўных працэсаў, інакш кажучы, сацыялінгвістычных пытанняў – такіх, як найноўшыя тэндэнцыі развіцця ў сучасных славянскіх мовах; сучасныя сацыяльна-палітычныя змены і мовы; інтэрнацыяналізацыя і тэрміналогізацыя літаратурных нацыянальных моў; працэсы дэмакратызацыі моў; рэформы пісьма; мова мас-медыя, рэкламы, гандлю і інш.

Своеасабліваць праблематыкі асобных кангрэсаў ствараецца не столькі тэматычнай абмежаванасцю, колькі падкрэсленай увагай да некаторых тэм, звычайна звязаных з месцам ці часам іх правядзення. Тэматычная адметнасць Кракаўскага кангрэсу стваралася, па-першае, асаблівай увагай да творчасці Адама Міцкевіча; па-другое, вылучэннем у асобныя праблемныя блокі або "круглыя сталы" такіх пытанняў, як "Біблія ў культуры славян", "Мова і нацыянальны меншасці", "Камп'ютэрна падтрыманая даследаванні славянскіх сярэднявечных рукапісаў і старадрукаў", "Змены ў сучасных славянскіх мовах (1945–1995)", "Руская мова ў постсавецкі перыяд" (сярод дваццаці іншых праблем "круглых сталоў").

Адметнасць Кракаўскаму кангрэсу надалі таксама яго ўрачыстае адкрыццё (з прывітальным выступленнем прэзідэнта Польшы Аляксандра Квасьнеўскага, у прысутнасці кардыналаў, міністраў, першых кракаўскіх вайскоўцаў), а таксама чатыры, як сказана ў праграме, "інаўгурацыйныя даклады": "Славянскія літаратуры ў лекцыях Адама Міцкевіча" (J.Maślanka, Польшча), "Славянская філалогія і параўнальнасць. Ад з'езда да з'езда" (О.Трубачев, Расія), "Дыялектная дыферэнцыяцыя агульнаславянскай мовы" (H.Andersen, ЗША), "Два славянскіх света: праблемы тэрміналогіі і праблемы ідэй" (S.Graciotti, Італія).

Наступны, XIII, Міжнародны кангрэс славістаў адбудзецца ў сталіцы новай незалежнай дзяржавы, Славеніі, – у Любляне.

¹ XII Międzynarodowy Kongres slawistów: Kraków, 27 sierpnia – 2 września 1998: Program / Kraków, 1998.

² XII Międzynarodowy Kongres slawistów: Kraków, 27.VIII – 2. IX 1998: Streszczenia referatów i komunikatów: Językoznawstwo / Opracowanie Jerzy Rusek, Janusz Siatkowski, Zbigniew Rusek. Warszawa, 1998; XII Międzynarodowy Kongres slawistów: Kraków, 27.VIII – 2. IX 1998: Streszczenia referatów i komunikatów: Literaturoznawstwo. Folklorystyka. Nauka o kulturze / Opracowanie Lucjan Suchanek, Lidia Macheta. Warszawa, 1998.

³ Прывядзем прозвішчы аўтараў і назвы дакладаў. Па мовазнаўству: А.Аксамітаў (Беларуска-славянскія і беларуска-неславянскія ізафраземы: падабенства і адрозненні), У.Анічэнка (Моўны ландшафт Беларусі на міжславянскім фоне), Л.Выгонная (Прасодыя мовы радзёў ўсходнеславянскіх краін), С.Запрудскі (Рэфармы і квазірэформы ў славянскіх мовах XX ст.), А.Кіклёвіч (Катэгорыя квантыфікацыі ў славянскіх мовах), У.Коваль (Славянская этнафразеалогія ў дэрывацыйна-дыяхранічным аспекце), Алена Лукашанец (Славянскія сацыяльныя дыялекты: кампаратыўна-тыпалагічны характарыстыкі), Аляксандр Лукашанец (Граматычны аспект славянскага словаўтварэння), В.Мартынаў (Парадзіма славян: лінгвістычная верыфікацыя), Н.Мячкоўская (Тыпалогія графіка-арфаграфічных рэформ у гісторыі славянскага пісьма: фанетыка-фаналягічныя і сацыя-семіятычныя аспекты), С.Прохарава (Аб пераходным характары беларускага сінтаксісу), Л.Рычкова (Нацыянальнае і агульнамоўнае ў пабудове лінгвістычных баз даных славянскіх моў), А.Супрун з сааўтарамі (Сістэмныя аспекты плана зместу слова ў старажытнаславянскім кантэкście), Г.Цыхун (Славянскія мовы ў святле экалінгвістыкі); па літаратуразнаўству, фалькларыстыцы, культуралогіі: П.Васючэнка (Славянскі сімвалізм: нацыянальна-адметнае і агульнае), Г.Галенчанка (Еўрапейскія сувязі Беларусі ў этнаканфесійным і духоўным кантэкście XIII–XVII стст.), Э.Зайкоўскі (Месяца Вялеся ў дахрысціянскім светапоглядзе насельніцтва Беларусі), Л.Іванова (Тыпалагічны рысы і рэгіянальны асаблівасці Рэфармацыі на Беларусі ў XVI–XVII стст.), К.Кабашнікаў (Месяца фальклору ў сучасных славянскіх культурах: фальклор і нацыянальнае адраджэнне), А.Мальдзіс (Двухмоўная творчасць драматургаў Забэльскага калегіума XVIII ст. і традыцыі славянскай інтэрмедый), Л.Малаш (Беларуска-польская фальклорная інтэрферэнцыя ў кантэкście культурных кантактаў), З.Мажэйка (Народнапесенная культура Беларусі ў агульнаславянскім кантэкście), А.Ніжкоўская (Максім Багдановіч і славянскі кантэкст), Дз.Санюк (Мастацкія сістэмы А.Міцкевіча і Я.Купалы ў святле ідэалагемы "нацыянальны месіянізм"), І.Саверчанка (Паэтыка хрысціянскага катэхзіса ў кніжна-пісьмовай культуры славян эпохі Адраджэння і Барока), Г.Тварановіч (Тыпалагічны сувязі беларускай і харватскай літаратуры), А.Фядосік (Беларускі абрадавы фальклор ў агульнаславянскім кантэкście), І.Шаблюўская (Тэатр абсурду: славянскія літаратуры і еўрапейскі кантэкст), З.Шыбека (Беларусь і славянства: гістарычныя лёсы ў XX ст.), Алена Яскевіч (Спадчына Івана Ужэвіча і славянскія літаратуры), Алякс Яскевіч (Шляхі ўдасканалення біблейскага перакладу: славянамоўны вопыт).

Н.Б.Мячкоўская

Літаратуразнаўчая праблематыка на Кангрэсе ў значнай ступені адлюстроўвала магчымасці і сучасны стан вывучэння славянскіх культур. У пераважнай большасці дакладаў тэарэтычны аспект спалучаўся з канкрэтным факталагічным, асобныя творы, творчасць асобных аўтараў, нацыянальныя літаратуры ставіліся ў даволі шырокай – бінарнай і мультынарнай кантэкст. Гэта спрыяла асэнсаванню славянскіх літаратур у агульнаеўрапейскай літаратурнай сістэме, даследаваліся тыпалогія і паралелі, як у праблематыцы, так і ў паэтыцы, жанравыя, сюжэтныя, стыльовыя спецыфічнасць і адметнасць. Пачэснае месца занялі даклады, прысвечаныя Адаму Міцкевічу, Аляксандру Пушкіну. Пераважала традыцыйная праблематыка: генеалогія і тыпалогія, мадэрнізм, авангард, імпрэсіянізм, рускі сімвалізм, рэалізм, барока, пострамантызм, праблемы метаду і жанру (раман, санет, утопія). Значная ўвага была скіравана на постмадэрнізм, на праблему маскі, антрапалогію і этнапаэтыку, даследаванне ідэнтычнасці, інтэртэкстуальнасці, імагалогіі, субекта і парадыгмы, міфа і міфалагізацыі. Былі і даволі "экзатычныя" падыходы: чалавек і цярыненне, семантыка чалавечага цела ў культуры народнай і масавай, яўрэйскі рытуал і савецкі кантэкст у апавяданнях Бабеля, узаемаадносінны Пушкіна і Міцкевіча як культурніцкі міф.

Тэматыку секцыі пашырылі "тэматычныя блокі" у якіх акцэнтаваліся асобныя праблемы, заяўленыя, як я зразумела, энтузіястамі. Усяго ў праграме быў 21 блок, з іх – літаратуразнаўчых значна меней, чым лінгвістычных. Назаву некаторыя: "Біблія і культура славян", "Геапалітычныя дэтэрмінанты мастацкага перакладу ў славянскім свеце", "Граматыка народнага міфа", "Проза Іосіфа Бродскага".

Вялікі рэзананс меў дыскусійны круглы стол "Эмігранталогія – навука пра літаратуру і культуру эміграцыі", які працаваў ужо ў дзень урачыстага закрыцця работы кангрэса пад кіраўніцтвам Люцыяна Суханка. Вядомы польскі навуковец, адзін з намеснікаў старшыні міжнароднага камітэта славістаў, прысвяціў свой даклад рускай эміграцыі трэцяй хвалі, зрабіўшы акцэнт на праблеме экзістэнцыі як ідэалагічнай спрэчкі. Яго ўступнае слова на круглым сталі, кароткае, насычанае ідэямі, інспіравала гарачую плённую дыскусію, у якой удзельнічалі калегі з розных краін. Прыхільна была сустраэа сама прапанова – разглядаць эмігранталогію як асобную "экзістэнцыяльна-анталагічную існасць", комплексную галіну даследаванняў, якая аб'яднала б намаганні розных навук і выпрацавала новыя шляхі асэнсавання феномена, які сапраўды стаў вызначальным у развіцці славянскіх культур. Дыяпазон абмеркавання ахопліваў філасофію, псіхалогію, нават архетыпічнае: эміграцыя людзей, эміграцыя тэкстаў, дваічнасць існавання ў іншых культурах і моўных асяроддзях, уключэнне ў пэўныя культуры, ідэнтыфікацыя, вяртанне на радзіму, рэцэпцыя сваёй нацыянальнай культуры, нарэшце, альтэрнатыўнасць эмігранцкага вопыту ў тым сэнсе, што ўсе мы – нашчадкі Энэя, а значыцца, у некаторай ступені эмігранты. Узровень і шматаспектнасць філасофскага, сацыялагічнага, псіхалагічнага асэнсавання праблемы сведчыць пра тое, што дыскусія сапраўды закранула трапяткую і вельмі пакуль мала распрацаваную (менавіта ў такім, комплексным, падыходзе,

прынамсі апісальніцкіх прац нямала) праблему культуры славян. Распрацоўка яе паспрыяе стварэнню "Гісторыі літаратурнай эміграцыі славян".

Вельмі плённая работа Кангрэса навяла на роздум пра непазбежныя вынікі хранічнай недаацэнкі, з аднаго боку, і сацыялізацыі, з другога, гуманітарных навук у славянскіх краінах, перадусім – культуралогіі, мастацтвазнаўства, у тым ліку – навукі аб літаратуры, псіхалогіі, пра плённасць лінгва-літаратуразнаўчага, шырэй, культуралагічнага, комплекснага падыходаў. Магчыма, цікавым падасца колькасны паказчык: 33 краіны, удзельніцы кангрэсу, прапанавалі ад аднаго (Грэцыя, Грузія) да 60 (Расія) дакладаў па літаратуразнаўстве, фалькларыстыцы, культуралогіі. На другім месцы Польшча – 53, наступныя: Балгарыя – 43, Украіна – 40, Германія – 30, Чэхія, Славакія, Італія – па 20, Югаславія – 17, Харватыя – 13, Македонія – 4. Не ўсе з 17 заяўленых беларускіх дакладаў былі прачытаны, бо не ўсе навукоўцы змаглі прыехаць, але даклады тых, хто прыехаў, можна без перабольшання сцвярджаць, выклікалі зацікаўленасць, плённае абмеркаванне. Усе даклады беларускай дэлегацыі былі надрукаваны асобна, альбо у "Кантактах і дыялогах" (1998. №7). На вялікі жаль, аўтар аднаго, бадай, з самых патрэбных у год Міцкевіча дакладаў "Пан Тадэвуш" і "Новая зямля" або дзве ментальнасці аднаго архетыпу" У.Мархель нават не трапіў у праблематыку кангрэса.

Светлым вобразам Міцкевіча была сагрэта культурная праграма Кангрэса, музыкальная вечарына і тэатральны спектакль "Дзяды". Стародаўні і сучасны Кракаў яшчэ раз пераканаў нас, што гэта сапраўды ўніверсітэцкі горад, з асаблівай культурнай прасторай. А ўніверсітэт Ягелонскі ўключае традыцыі многіх еўрапейскіх народаў ва ўніверсум сусветнай Духоўнасці. Пакідалі мы гэты, не чужы для нас, горад з пачуццём вялікай удзячнасці да арганізатараў кангрэсу, польскіх калег, з радасцю за буйны росквіт, сапраўдны рэнесанс, сучаснай польскай гуманітарнай навукі, і менавіта філалогіі, з цікавымі кніжкамі, якія шчодро дарылі ў час работы кангрэсу, з новымі ідэямі і надзеяй, што, магчыма, не так далёка той час, калі і Беларусь стане краінай-арганізатарам чарговага Міжнароднага кангрэсу славістаў.

I.В.Шаблюўская

МОВА – ЛІТАРАТУРА – КУЛЬТУРА

Лінгвістычныя сустрэчы на філалагічным факультэце Белдзяржуніверсітэта ўжо сталі добрай традыцыяй. 22–23 верасня 1998 г. тут знайшлі гасцінны прытулак удзельнікі міжнароднай навуковай канферэнцыі "Мова – літаратура – культура". Значнымі былі не толькі праблемы, прапанаваныя для навуковага абмеркавання, але і гістарычна-культурная нагода, не менш значная для вялікай сямі беларускіх філалагаў: 55 гадоў таму (!) на станцыі Сходня Маскоўскай вобласці аднавілася дзейнасць Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а разам з ім і кафедры беларускай мовы і літаратуры. Таму ўзгаданая на пленарным пасяджэнні (даклад У.М.Лазоўскага) імяны К.М.Міцкевіча (Якуба Коласа), Я.Ю.Лёсіка, П.А.Бузука, І.В.Воўк-Левановіча, Ц.П.Ломцева, М.І.Жыркевіч, М.Р.Ларчанкі, Л.М.Шакуна, Л.І.Бурака і інш., з кім звязана гісторыя і беларускай лінгвістыкі, і кафедры беларускай мовы і літаратуры (а з 1956 г. самастойных навукова-метадычных адзінак), арганічна спалучаліся з сучаснымі мова- і літаратуразнаўчымі праблемамі.

У пэўнай ступені яны былі вызначаны ўжо на пленарным пасяджэнні ў дакладах вядомых навукоўцаў: "Сучаснае беларускае літаратуразнаўства на пераломе" (А.А.Лойка), "Аб беларускай філалогіі ў Польшчы" (А.Смулкова), "Усходнеславянская міжлітаратурная супольнасць як сістэма" (В.П.Рагойша), "Біблейскія архетыпы і хрысціянскія матывы ў беларускай літаратуры: XIX–XX стст." (У.У.Конан), "Беларуская літаратурная мова: паміж *slavia orthodoxa* і *slavia latina*" (А.Я.Супрун) і інш. А далей знайшлі свой лагічны працяг у рабоце шасці секцый: 1) Беларускі лінгвакультурны феномен. Намінацыя. Камунікацыя; 2) Структурна-нарматыўная дынаміка мовы і стылістычная палівалентнасць; 3) Нацыянальны вобраз свету ў прыгожым пісьменстве; 4) Беларуская літаратура і сусветны мастацкі вопыт; 5) Міф – фальклор – літаратура; 6) Методыка выкладання мовы, літаратуры, рыторыкі.

Агульныя тэндэнцыі пошукаў новых напрамкаў лінгвістычнага даследавання, якія адпавядаюць сучасным патрабаванням ведаў у гэтай галіне, праявіліся ў выплунні для абмеркавання групы дакладаў, аб'яднаных праблемай узаемадзеяння культур. Дарэчы, гэта характарызуе не толькі работу асобнай секцыі – круглага стала "Моўны дыялог культур і праблемы кантрастыўнай лінгвістыкі". (Вось толькі некаторыя з дакладаў: "Аб пераходным характары беларускага сінтаксісу" (С.М.Прохарава), "Праблемы культуры мовы ў Беларусі і Балгарыі" (Надка Нікалаева, В.М.Ляшук), "Этнакультурныя і моўныя трансфармацыі нацыянальнай карціны свету ў пераходах беларускай паззіі на балгарскую мову" (Л.Р.Супрун-Бялевіч, Красімір Іваноў) і інш.) Праблема лінгвакультурнага феномена – адлюстраванне ў мове нацыянальнай карціны свету, яго мадэлі, вобразы, трансфармацыі духоўнай культуры чалавека і духоўных магчымасцей нацыі, этнічнай свядомасці, нацыянальнага менталітэту, рэцэпты здыбткаў сусветнай культуры (І.Ф.Штэйнер, Л.І.Сямешка, М.С.Патрэба, В.П.Трайкоўская, А.А.Радзевіч, А.У.Міхайлава, А.І.Бельскі, В.М.Стральцова, С.Д.Малюковіч, І.І.Крук і інш.) – дамінавала ў дакладах і паведамленнях (а іх – з Мінска, Магілёва, Брэста, Гродна, Гомеля, Наваполацка, Варшавы, Масквы, з Балгарыі, Славакіі – было заяўлена каля 170) большасці удзельнікаў навуковай канферэнцыі. І гэта зразумела, бо ўсёдакладнае сябе часткай нацыянальнай культурнай прасторы, "укараненне" ў тэкст (а культура, па сутнасці, ёсць тэкставая дзейнасць) і рэпрэзентацыя асобы праз яго ўраўнаважваюць чалавека са светам. Сёння гэта, як ніколі, важна і надзённа, што яшчэ раз пацвердзілі ўдзельнікі міжнароднай навуковай канферэнцыі "Мова – літаратура – культура".

Мы гаворым: "Да сустрэчы! Да наступнай канферэнцыі!". А філфак заўсёды рады і гасцінна сустрэне ўдзельнікаў будучых навуковых нарад.

А.А.Радзевіч